

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ЄВРОПА	8
ТЕМА 1. ЦЕНТРАЛЬНА ЄВРОПА	10
Польща	14
Хорватія	21
Угорщина	25
Чехія	29
Болгарія	34
Албанія	38
Словаччина	42
Словенія	46
Естонія	49
Литва	53
Румунія	57
Чорногорія	62
Білорусь	67
Латвія	71
Сербія	75
Косово	78
Боснія і Герцеговина	80
Північна Македонія	83
Молдова	86
ТЕМА 2. ПІВДЕННА ЄВРОПА	90
Іспанія	92
Італія	107
Ватикан	120
Туреччина	122
Греція	131

Португалія	139
Ізраїль	146
Кіпр	152
Андорра	157
Мальта	160
Сан-Марино	162
ТЕМА 3. ЗАХІДНА ЄВРОПА	165
Франція	166
Німеччина	185
Австрія	200
Нідерланди	207
Швейцарія	213
Бельгія	220
Люксембург	225
Монако	227
Ліхтенштейн	230
ТЕМА 4. ПІВНІЧНА ЄВРОПА	233
Велика Британія	234
Швеція	250
Данія	255
Ірландія	259
Норвегія	263
Фінляндія	268
Ісландія	275
ВИКОРИСТАНА ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	280

ПЕРЕДМОВА

Шановні друзі!

Ми щиро вдячні вам за увагу і позитивні відгуки про навчальний посібник «Туристичне країнознавство». Із часу його появи пройшло понад п'ять років: багато чого змінилося в нашому житті, проте сталим залишається наше бажання мандрувати й пізнавати довколишній світ. Сталою залишається й потреба у висококваліфікованих кадрах для туристичної галузі.

Як ми зазначали й раніше, неможливо уявити повноцінну фахову підготовку менеджерів туризму без знання туристично-рекреаційних можливостей держав світу. Конкурентною перевагою цього підручника у порівнянні з іншими дисциплінами фахової підготовки, що також звертають увагу на складові розвитку туризму, є комплексне бачення та систематизація розрізнених даних про туристично-рекреаційні ресурси й можливості держав світу; формування бази для їх подальшого вивчення та оцінки в межах базових дисциплін менеджерської підготовки; розширення кругозору як свідчення класності організатора туризму.

Намагаючись відповідати сьогоденню, ми значно доповнили й оновили матеріал попереднього навчального посібника. Цього разу ви матимете змогу отримати не один, а чотири томи посібника за окремими регіонами: Європа, Азія та Океанія, Америка, Африка та Близький Схід.

Том, який ви тримаєте в руках, присвячений Європі, що була й залишається найпривабливішим туристичним регіоном світу. Яскравим підтвердженням цього є місце європейських держав – Франції, Іспанії, Італії, Німеччини, Великої Британії, Туреччини – серед лідерів туристичного ринку. Щороку вже протягом десятиліть на Європу припадає понад 50 % світового туристичного потоку та 40 % надходжень від туризму.

Насамкінець нагадуємо, що при викладі матеріалу ми й надалі дотримуємося підходу, що був апробований у попередньому посібнику: поєднання туристичного зонування Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) з історико-географічними регіонами, які традиційно виділяють географи і які в окремих випадках, з нашої точки зору, краще відповідають наповненню терміна «туристичний регіон» та спеціалізації певних груп країн на туристичному ринку. У таблиці А подано ці розбіжності та інформація про те, у яких саме томах і темах ви зможете знайти матеріал про окремі «межові» держави.

Таблиця А

Розбіжності в приналежності держав до окремих регіонів ЮНВТО та історико-географічних регіонів

Підхід ЮНВТО	Держава	Історико-географічний регіон / назва теми (том)
1	2	3
Південна / Середземноморська Європа	Албанія, Македонія, Боснія і Герцеговина, Сербія, Словенія, Хорватія, Чорногорія	Центральна Європа / Центральна Європа (Т. 1 Європа)
Південна / Середземноморська Європа	Ізраїль, Туреччина, Кіпр	Південно-Західна Азія / Південна Європа (Т. 1 Європа)
Центральна / Східна Європа	Росія	Східна Європа, Північна Азія / Росія, Південний Кавказ, Центральна Азія (Т. 2 Азія та Океанія)
Центральна / Східна Європа	Азербайджан, Вірменія, Сакартвело	Закавказзя / Росія, Південний Кавказ, Центральна Азія (Т. 2 Азія та Океанія)
Центральна / Східна Європа	Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан	Центральна Азія / Росія, Південний Кавказ, Центральна Азія (Т. 2 Азія та Океанія)

Закінчення таблиці А

1	2	3
Південна Азія	Афганістан, Іран	Південно-Західна Азія / Південна Азія (Т. 2 Азія та Океанія)
Близький Схід	Бахрейн, Ємен, Ірак, Йорданія, Катар, Кувейт, Ліван, ОАЕ, Оман, Палестина, Саудівська Аравія, Сирія	Південно-Західна Азія / Близький Схід (Т. 4 Африка та Близький Схід)
Близький Схід	Єгипет, Лівія	Північна Африка / Близький Схід (Т. 4 Африка та Близький Схід)
Африка на південь від Сахари	Мавританія	Північна Африка / Північна Африка (Т. 4 Африка та Близький Схід)

Усі дані з туризму, що використані в підручнику, взято на 2019 рік (найбільш реально відображають стан туризму напередодні пандемії COVID-19); соціально-економічні дані на 2019-й, а чисельність населення – на 2020 рік; висоти вершин та водоспадів подані в метрах. *Курсивом* по тексту виділені назви курортів, а підкресленням – об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО.

Подорожуйте – ви того варті!

З повагою – ваші автори.

ЄВРОПА

Склад: частина світу (45 держав (включно з європейською частиною Росії)) – Австрія, Албанія, Андорра, Бельгія, Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Ватикан, Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Косово (Україна не визнає незалежності), Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Люксембург, Македонія, Мальта, Молдова, Монако, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Росія, Румунія, Сан-Марино, Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швейцарія, Швеція.

У трактуванні ЮНВТО (56 держав) – Австрія, Азербайджан, Албанія, Андорра, Бельгія, Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Ватикан, Велика Британія, Вірменія, Греція, Данія, Естонія, Ізраїль, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Казахстан, Кіпр, Киргизстан, Косово (Україна не визнає незалежності), Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Люксембург, Македонія, Мальта, Молдова, Монако, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Росія, Сакартвело, Сан-Марино, Сербія, Словаччина, Словенія, Таджикистан, Туркменістан, Туреччина, Угорщина, Узбекистан, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швейцарія, Швеція.

Площа: частина світу: 1 018 000 км²
максимум – Росія (17 098 242);
цілком європейська – Україна (603 550)
мінімум – Ватикан (0,44)

Населення: частина світу: 739 373 383 осіб (2020)
максимум – Росія (142 320 790);
цілком європейська – Німеччина (79 903 481)
мінімум – Ватикан (1000)

Рівень соціально-економічного розвитку (на основі ІЛР; місце, 2019):
максимум – Норвегія (1)
мінімум – Молдова (90)

ВВП на душу населення (ПКС у дол. США, 2019; за даними Світового Банку):
максимум – Люксембург (121 293)
мінімум – Косово (11 871)

Доходи від туризму (млн дол., 2019):

максимум – Іспанія (79 708)

мінімум – Молдова (396; серед країн, за якими є дані)

Чисельність іноземних туристів (тис. осіб, 2019):

максимум – Франція (89 400; дані за 2018 р.)

мінімум – Ліхтенштейн (98)

Небезпечні для туристів держави або їх регіони: Росія (Дагестан, Чечня та окремі регіони Північного Кавказу; небезпека для українців існує по всій території), Білорусь (існує небезпека для політично активних українців), Молдова (Придністров'я), Україна (окуповані Росією Крим та окремі регіони Донецької та Луганської областей), Туреччина (окремі райони на сході та вздовж кордону з Сирією), Ізраїль (окремі території Палестини)

Фізико-географічні рекорди Європи як частини світу: найвища точка – г. Ельбрус (5642, Росія), найвищий діючий вулкан – Етна (3326 (змінна), Італія), найнижча точка суходолу – рівень Каспійського моря (-26, Росія), найдовша печера – Оптимістична (226 км, Україна), найглибша печера – Жан-Бернар (1494, Франція), найдовша річка – Волга (3530, Росія), найвищий водоспад – Віннуфоссен (860, Норвегія), найбільше озеро – Каспійське море (371 000 км², Азербайджан, Іран, Казахстан, Росія, Туркменістан), найбільший острів – Великобританія (218 595, Велика Британія), крайні точки материкової частини: північна – мис Нордкін (Норвегія), південна – мис Маррокі (Іспанія), західна – мис Рока (Португалія), східна – гори Полярний Урал (Росія)

ТЕМА 1. ЦЕНТРАЛЬНА ЄВРОПА

Географічний центр Європи (с. Ділове, Україна)

Поняття й межі Центральної Європи в наш час продовжують залишатися найбільш неоднозначними, дискусійними та заполітизованими. Сам собою термін більше уособлює історико-ідеологічну концепцію, ніж фізико-географічну реальність. Адже не існує жодних природних меж цього регіону, за винятком хіба що Балтійського моря на півночі та в розширеному варіанті центральноевропейських держав – басейнів Чорного й Адріатичного морів на півдні. Натомість головні гірські хребти – Карпати й Альпи – ніби розрізають регіон посередині. Те ж саме можна сказати про басейн Дунаю. Не є природними межами також ні високогір'я Динари та Проклетія (показово, що навіть Стара Планина ділить Болгарію навпіл), ні русла Дніпра, Рейну, Вісли чи Дністра.

Досить зазначити, що у своєму найвужчому трактуванні Центральна Європа охоплює лише 4 країни (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина), натомість у найширшому – 25 та окремі регіони Франції, Італії, Греції.

Окремі країни регіону мають межове положення, і тому інколи Естонія та Литва розглядаються як північноєвропейські; країни Балканського півострова ідентифікуються як південноєвропейські; а колишні європейські російські колонії – Україна, Білорусь, Молдова – досі вважаються східноєвропейськими. Так само й жителі окремих держав традиційно самоідентифікують себе як центральноєвропейців, натомість для інших така ідентифікація все ще є незвичною. Зокрема деякі українці всупереч здоровому глузду і природному положенню нашої держави та на догоду колишнім колонізаторам вважають себе частиною Східної Європи.

Не вдаючись у дискусії, однак поєднуючи географічні межі Європи (географічний центр, за різними даними, розташований в Україні, Білорусі, Литві) з подібністю політичних, економічних, національних проблем, що стоять перед державами; спільність історичної долі та сучасних інтересів і відкидаючи більш детальний поділ на субрегіони, більшість українських географів дотримується таких меж Центральної Європи: на заході – кордон з Німеччиною, Австрією, Італією; на півдні – з Грецією, Туреччиною; на сході – з Росією; морські кордони проходять по Балтійському, Чорному та Адріатичному морях.

Оскільки в ЮНВТО не існує чітких меж Центральної Європи, а виділений організацією регіон «Центральна / Східна Європа» охоплює по суті 5 різних історико-географічних регіонів, то вищевказане дає нам можливість у цьому розділі виокремити субрегіон Центральна Європа майже в географічному варіанті.

Таким чином до регіону входять 20 держав [див. табл. 1.1]. Цей історико-географічний регіон займає майже 21% площі, тут проживає 28% населення Європи.

Центральна Європа – регіон перехрестя і в природному, і в культурному, і в релігійному, і в економічному, і в політичному відношенні, справжній міст між різними цивілізаціями. І це є вагомим його плюсом на туристичному ринку світу. У 2019 році на Центральну Європу припадало майже 12% європейських надходжень від туризму та близько 19% європейського туристичного потоку.

Таблиця 1.1

**Основні дані про розвиток туризму в державах
Центральної Європи [на основі даних ЮНВТО за 2019 рік]**

Держава	Доходи від туризму, млн дол.	Кількість іноземних туристів, тис. осіб
Албанія	2332	5919
Білорусь	901	2201
Болгарія	4287	9312
Боснія і Герцеговина	1176	1198
Естонія	1745	3345
Косово (Україна не визнає)
Латвія	1017	1935
Литва	1493	2875
Молдова	396	174
Північна Македонія	396	758
Польща	13 705	21 155
Румунія	3576	2684
Сербія	1606	1847
Словаччина	3203	5415*
Словенія	3081	4702
Угорщина	7305	16 937
Україна	1620	13 438
Хорватія	11 753	17 353
Чехія	7303	14 283
Чорногорія	1230	2510

Примітка: * – дані на 2018 рік, ... – дані відсутні

- Серед головних туристичних принад держав Центральної Європи:
- ✓ мальовнича природа заліснених рівнин; гірські хребти Карпат, Судет, Рудних гір, Шумави, Альп, Старої Планини, Рили, Родопів, Динарських гір тощо;
 - ✓ вихід до Адріатичного, Чорного, Азовського та Балтійського морів і розгалужена річкова мережа, особливо Дунаю, Дніпра, Дністра, Нямунаса, Даугави;